

Notitie / Memo

HaskoningDHV Nederland B.V.
Water & Maritime

Aan: Waterschap Rivierenland, Provincie Gelderland
Van: Roel van de Laar, Arend de Wilde
Datum: 29 juli 2022
Ons kenmerk: BF6777-RHD-ZZ-XX-NT-Z-0001
Classificatie: Projectgerelateerd
Goedgekeurd door: Gert-Jan Meulepas

Onderwerp: Dijkversterking Neder-Betuwe, mitigatievoorstel leefgebieden broedvogels

---

1 Inleiding

De dijkversterking Neder-Betuwe leidt plaatselijk tot een verbreding van de dijk in de richting van de uiterwaarden van de Waal. Deze uiterwaarden zijn onderdeel van het Natura 2000-gebied Rijntakken, dat ter plaatse van het plangebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. In het Natura 2000-gebied zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd voor verschillende broedvogelsoorten. Daarbij gaat het om soorten van (grote) moerasgebieden (roerdomp, woudaap, grote karekiet), structuurrijke vochtige graslanden (porseleinhoen, kwartelkoning, watersnip), open water met rijke (oever)begroeiing (dodaars, aalscholver, zwarte stern, ijsvogel) en vochtige struwelen en ruigte (blauwborst).

In de Rapportage Natuurtoetsing (Royal HaskoningDHV, juli 2022) zijn de effecten op alle Natura2000-soorten in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat als gevolg van de dijkversterking er sprake is van een permanent ruimtebeslag op graslanden in de uiterwaarden, die mogelijk deel uitmaken van het leefgebied van de kwartelkoning en porseleinhoen. Op basis van de leefgebiedenkaarten van Natura 2000-soorten van de provincie Gelderland (geoportaal.gelderland.nl, Sierdsema, 2016) gaat om het 7,0 ha "mogelijk bezet geschikt leefgebied" voor de kwartelkoning en 2,4 ha voor het porseleinhoen. Het oppervlak van het porseleinhoen overlapt met het oppervlak voor de kwartelkoning, vandaar dat in totaal 7,0 ha aan leefgebied (structuurrijke vochtige graslanden) wordt aangetast. Het aangetast leefgebied dient gemitigeerd te worden, zodat de instandhouding van de betreffende broedvogels gewaarborgd blijft.

In deze notitie is het mitigatievoorstel voor de leefgebieden van de kwartelkoning en porseleinhoen nader uitgewerkt. Allereerst wordt ingegaan op de vereisten en randvoorwaarden voor het creëren van een goed biotoop voor de betreffende soorten. Vervolgens wordt ingegaan op de locaties waar de mitigatie zal plaatsvinden en hoe deze gebieden worden ingericht.

2 Biotoop vereisten kwartelkoning en porseleinhoen

2.1 Kwartelkoning

De kwartelkoning is een zeer mobiele broedvogelsoort die meestal vooral in grote aantallen in Oost-Europa broedt, en soms in wat grotere aantallen in Nederland. Kwartelkoningen broeden in terreinen die voldoende dekking bieden, dat zijn vooral hooilanden in uiterwaarden van de grote rivieren en aanpalende beekdalen. In Noord-Nederland broeden ook belangrijke aantallen op akkers. Bloemrijke hooilanden vormen hét leefgebied van de kwartelkoning het Natura 2000-gebied Rijntakken. In deze

dichte vegetatie vindt de kwartelkoning zijn voedsel, dat bestaat uit o.a. emelten, langpootmuggen, eendagsvliegen. De kwartelkoning is een late broedvogel en broedt vooral van begin mei tot augustus, maar soms ook later. Heeft één à twee legfels van meestal 8-12 eieren. Broedduur 16-19 dagen. Het nest van de kwartelkoning is vaak niet meer dan een goed verscholen kommetje van gras. De jongen verlaten het nest meteen en kunnen na 34-38 dagen vliegen.

Voor het in standhouden van de populatie is een tweede legfel belangrijk. Daarom moet vooral ook in de tweede helft van het broedseizoen, na 1 juni, voldoende geschikt broedhabitat aanwezig blijven. Tijdens de rui van de volwassen vogels in juli zijn zowel de jongen als de volwassen vogels kwetsbaar voor maaien. Daarom is laat maaien essentieel voor deze soort. Jaren met een gemiddeld latere maaidatum als gevolg van inundaties in de winter vormen daardoor gunstige jaren. Door gericht beheer kunnen ook jaren zonder winterinundatie beter geschikt gemaakt worden voor deze soort. Door het late broeden is de soort in ons land aangewezen op graslanden die in beheer zijn bij natuurbeheerders of waar met agrariërs beheerpakketten met late maaidata zijn afgesloten (Provincie Gelderland, 2018).

2.2 Porseleinhoen

Belangrijk kenmerk van het leefgebied van het porseleinhoen zijn lage, kruidachtige vegetaties in permanent, 10-20 cm diep water. De soort komt langs de grote rivieren voor in randen van rietmoerassen met ondiep water en ondiep geïnundeerde gras- en/of zeggevegetaties. Het porseleinhoen broedt in dichte vegetaties (riet, zeggen, grassen) in ondiep water op een (zelfgebouwde) verhoging iets boven het waterpeil. Hij broedt van april tot juli, waarbij 8-12 eieren worden gelegd, soms twee nesten per jaar.

3 Mitigatievoorstel

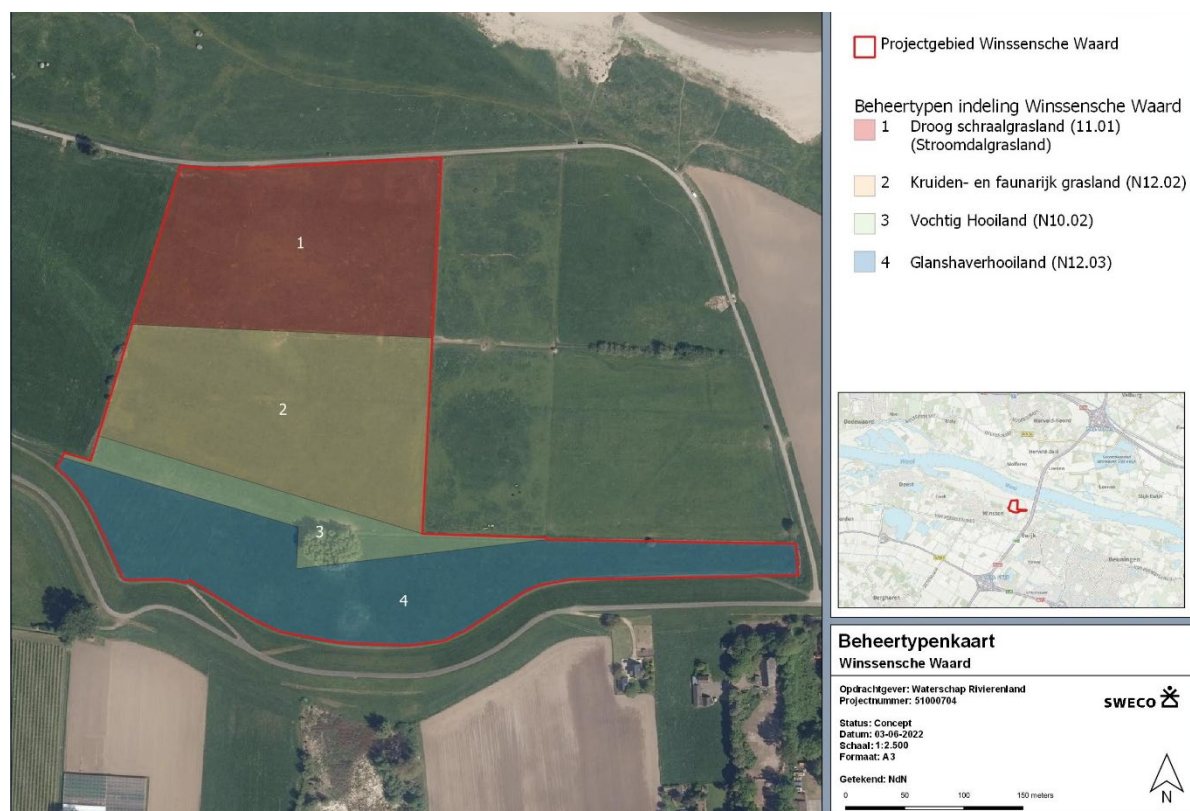
3.1 Locatie 1: Winssensche waarden

Om de effecten op de leefgebieden van de kwartelkoning en porseleinhoen te mitigeren wordt nieuw leefgebied gecreëerd voor de kwartelkoning en porseleinhoen nabij de Winssensche Waarden aan de overzijde van de Waal (zie figuur 1). Initieel wordt het gebied nabij de Winssensche Waarden ingericht vanuit het dijkversterkingsproject Tiel-Waardenburg als compensatie vanuit het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Insteek is dat men hier oppervlak aan schraalgrasland en glanshaverhooiland voor de GNN realiseert. Deze natuurdoeltypen zijn uitermate geschikt om ook als leefgebied te dienen voor de kwartelkoning en porseleinhoen. Vandaar dat project Neder-Betuwe voorstelt om hier de mitigatie-opgave voor deze vogelsoorten te realiseren. De 'stapelings' van beide doelen in projecten is juridisch en ecologisch mogelijk, omdat het ene loopt via GNN en het andere via Natura 2000.

Zoals eerder aangegeven in hoofdstuk 2 broeden kwartelkoningen in terreinen die voldoende dekking bieden, vooral hooilanden in uiterwaarden. Derhalve zijn deelgebied 1 en 4 geselecteerd, tezamen 6,9 ha, als mitigatielocaties voor de kwartelkoning. Uit het inrichtingsplan GNN blijkt dat de bovengrond van deze deelgebieden zeer voedselrijk is als gevolg van de voormalige bemesting. Derhalve is verschrallingsbeheer noodzakelijk om de voedselrijkdom van de bovengrond in dit deelgebied te verlagen om tot de gewenste vegetatietypen te komen. Overgangsbeheer dient toegepast te worden om de voedselrijkdom van de bovengrond te verlagen. Concreet betekent dit 2x per jaar maaien in de eerste 2-3 jaar. Hierna volstaat 1-2x per jaar maaien afhankelijk van de biomassa-productie.

Voor de kwartelkoning is het van belang dat vroeg maaien (periode 1 juni-31 juli) wordt voorkomen. Sterfte onder kuikens (eventueel volwassen vogels, vogels zijn eind juni 3 weken vanwege rui niet in staat tot vliegen) bij maaien of oogsten komt vaak voor, vooral als op een perceel van buiten naar binnen gewerkt wordt. Door aangepast beheer, zoals een perceel van binnen naar buiten maaien, stroken laten staan en het maaibeheer aanpassen aan de broedperiodes, kunnen negatieve gevolgen voor de kwartelkoning voorkomen worden. Tijdens het overgangsbeheer ten behoeve van de ontwikkeling van de gewenste graslandtypen, is vroeg maaien nog wel benodigd om het teveel aan nutriënten en biomassa af te voeren. Dat betekent dat in de eerste 2-3 jaar er goed gemonitord zal worden voorafgaand aan de maaibeurt op eventueel aanwezig broedgevallen van de kwartelkoning, en natuurlijk ook andere weidevogels. De afgelopen jaren blijkt bovendien de groei van grasland steeds vroeger te beginnen, zeker als de winter zacht was en er geen winterinundatie was. In dergelijke situaties kan vaak al vroeger dan gebruikelijk gemaaid en gehooid worden, zelfs al in april. Daarna zal de biomassaproductie voldoende zijn om in mei-juni weer voldoende geschikt broedbiotoop ontwikkeld te hebben.

Na deze overgangsfase kan het maaibeheer goed worden aangesloten op de vereisten vanuit de kwartelkoning, namelijk laat in het jaar maaien. Bovenstaande uitgangspunten voor het beheer zijn vastgelegd met de toekomstige terreinbeheerder, zijnde Staatsbosbeheer.

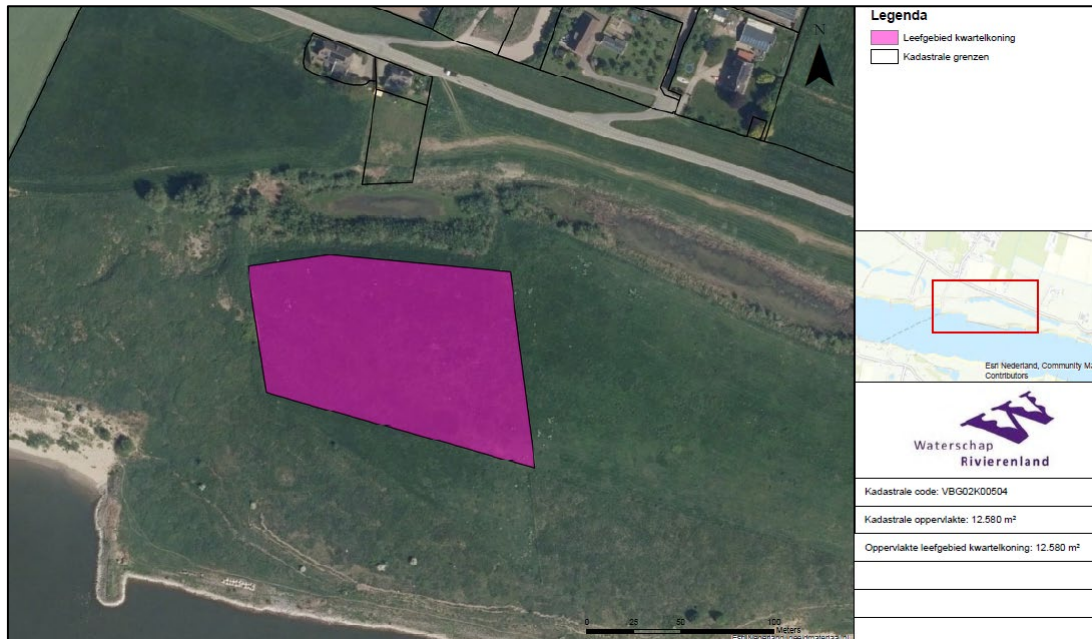
Figuur 1: Beheertypenkaart inrichtingsplan Winssensche waard (Sweco, 2022).

Oppervlaktes deelgebieden: 1) 3,4 ha, 2) 3,5 ha, 3) 1,0 ha, 4) 3,5 ha.

Hoewel deelgebied 1 en 4 beide kwalificeren als broedgebied voor het porseleinhoen, is voor deze soort ook de inundatiefrequentie van belang. Uit het inrichtingsplan (Sweco, 2022) volgt dat de hoger gelegen delen (gebieden 1 en 2) slechts incidenteel overstromen, terwijl de lageregelegen gebieden (3 en 4) eens per 2 tot 3 jaar overstromen. De overstromingen duren vervolgens gemiddelde genomen 1 tot drie dagen en incidenteel maximaal 10 dagen. Op basis van de inundatiefrequentie is derhalve deelgebied 4 (3,5 ha) geselecteerd als mitigatielocatie voor het porseleinhoen.

3.2 Locatie 2: Oosterhout

Aanvullend wordt ook een perceel in eigendom van het waterschap ingericht voor de kwartelkoning. Het betreft perceel K504 gemeente Overbetuwe (uiterwaarden ten westen van Oosterhout op minder dan 5 km van het plangebied NeBe) met een omvang van 1,25 ha (zie figuur 2). Ook voor dit perceel zijn dezelfde afspraken over het toekomstig beheer als kwartelkoning-gebied vastgelegd met de eindbeheerder Staatsbosbeheer.

Figuur 2: Locatie perceel K504 gemeente Overbetuwe

3.3 Meeliftende soorten

De Rijntakken zijn voor de steltlopersoorten scholekster, goudplevier, Kievit, kemphaan, grutto, tureluur, en wulp aangewezen als belangrijk gebied om te foerageren, te rusten en te slapen. De habitats die van belang zijn als foerageer, rust en slaapplek, zijn met name slikkige rivieroeveren, plas-drasterreinen en vochtige graslanden. In het Natura 2000-beheerplan zijn geen specifieke maatregelen voorzien voor de steltlopers. Er wordt in het beheerplan gesteld dat deze soorten kunnen meeprofiteren van de realisatie van nevengeulen (slikkige rivieroeveren) en voorzieningen voor het porseleinhoen (plas-dras) en de kwartelkoning (glanshaverhooiland). Omdat als mitigerende maatregel voor het NeBe project leefgebied voor zowel de kwartelkoning als het porseleinhoen wordt ingericht, zullen deze steltlopersoorten meeliften omdat zij gebruik kunnen maken van de te ontwikkelen habitats.

Ook bij overige herinrichtingsmaatregelen in de uiterwaarden zal rekening gehouden worden met kansen voor natuurontwikkeling. Omdat er tevens verschillende waterlichamen en hun oevers (deels) gedempt worden, zullen er nieuwe waterlichamen voor ingericht worden (zie Inrichtingsplan). Hierbij zal ook rekening gehouden worden met de ontwikkeling van slikkige oevers, plas-drasterreinen en vochtige graslanden.

4 Conclusie

De dijkversterking Neder-Betuwe leidt plaatselijk tot een verbreding van de dijk in de richting van de uiterwaarden van de Waal. Dit leidt tot een permanent ruimtebeslag op graslanden in de uiterwaarden, die mogelijk deel uitmaken van het leefgebied van de kwartelkoning en porseleinhoen. Het gaat om 7,0 ha “mogelijk bezet geschikt leefgebied” voor de kwartelkoning en 2,4 ha voor het porseleinhoen. Het oppervlak van het porseleinhoen overlapt met het oppervlak voor de kwartelkoning, vandaar dat in totaal 7,0 ha aan leefgebied (structuurrijke vochtige graslanden) wordt aangetast. Dit wordt gemitigeerd door 6,9 ha nieuw leefgebied te creëren bij de Winssensche waard en 1,25 ha bij perceel K504 gemeente Overbetuwe. Het totale oppervlak is daarmee 8,15 ha, waarmee effecten op de kwartelkoning en porseleinhoen ruimschoots worden gemitigeerd.